

Kadın İşgücü, Erkek İşgücüne Göre Büyük Bir Ekonomik Kayıpla Karşı Karşıyadır

Prof. Dr. Necla PUR

Marmara Üniversitesi

Kadın İşgücü İstihdamı

Araştırma ve Uygulama Merkezi Başkanı

Toprak İşveren: Kadının çalışma yaşamındaki konumunu değerlendirir misiniz? Ülkemizde kadının istihdam içindeki payı nedir?

Prof.Dr.Necla PUR: Dünya nüfusunun yarısı gibi bir büyüklüğü oluşturan kadınlar; iş saatlerinin % 66'sını doldurmalarına karşın, Dünya gelirlerinin ancak % 10'una, Dünya zenginliklerinin ise % 1 'inden daha az bir payına sahip bulunmaktadırlar. Bugün yer yüzündeki yoksul ve evsizlerin % 70'i kadındır.

Yapılan çalışmalara göre Dünya üzerindeki her 3 evden birisinin geçimini tek başına kadınlar sağlamaktadır. Gıda üretimine bakıldığında, Afrika'da bu üretimin % 80'i, Asya'da % 60'ı, Latin Amerika'da % 40'ı yalnızca kadınların uğraşlarıyla gerçekleştirilmektedir. 1990'da OECD ülkelerinde, 25-34 yaş gurubunda tam zamanlı çalışan kadınların ücretleri erkeklerinkinin % 70'i, 45-54 yaş gurubundaki kadınların ücretleri ise erkek ücretlerinin % 50'sidi. Ayrıca Dünya üzerinde okuma-yazma bilmeyen 1 milyar yetişkinin % 70'i kadınlardan oluşmaktadır.

Dünya geneli için verilen bu örneklerdeki yüksek oranlar, gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle bu ülkelerin kırsal bölgelerinde yaşayan kadınların yoksulluğundan kaynaklanmaktadır. Söz konusu ülkelerde yoksulluk yükünün büyük bir bölümü kadın ve kız çocuklarının omuzları üzerine yüklenmektedir. Yoksulluğun ve varsılığın temel göstergesi olan "Yaşam Kalitesi" bu ülkelerdeki kadınlar için son derece kötüdür.

Kadının yaşam kalitesini belirleyen ana etmenlerin başlıcaları; eğitim, işgücüne katılım, sahip olunan taşınır ve taşınmazlar, sağlık ve iş güvencesi, barınma, aile içi şiddet, cinsel taciz, statü kazanma ve dolayısıyla karar mekanizmalarında yer alma olarak belirtilebilir. Bu arada yasaların ve toplumun değer yargılarının da kadının yaşam kalitesi üzerinde büyük ölçüde belirleyici olma niteliğini gözden uzak tutmamak gerekir.

Konuya Türkiye açısından bakıldığında –maalesef ülkemiz henüz bu konuda istenilen noktaya gelememiştir- sonuca ulaşmada bazı sayısal verileri açıkça ortaya koymakta yarar vardır.

Örneğin eğitim konusunu ele alalım;

*Türkiye'de fert başına düşen okumuşluk 3.5 yıldır. Bu büyüklük, A.B.D ve Fransa'da 12, Yunanistan'da ise 7 yıldır.

* Kadın nüfusun % 29'u bir başka deyişle 8 milyonu okuma-yazma bilmemektedir.

*Örgün eğitimin her kademesindeki okullaşma oranları farklılıklar göstermekle birlikte kız-erkek çocuk eşitliğinden uzak bir konumdadır

- * Orta öğrenimde, kız çocukların payı toplamın 1/2'sidir.
- * Yüksek öğrenimde, kız çocukların payı, toplamın 1/3'üdür.
- * Yüksek öğrenimin bütün dallarına kız çocukların katılımı söz konusudur. Ancak kız öğrenciler geleneksel olarak kadına uygun olduğu düşünülen öğrenim alanlarında yoğunlaşmaktadırlar.
- * Okula gitmeyen 12-14 yaş gurubundaki 1 milyon çocuğun, 785 bini kız çocuğudur.
- * Kız çocuğunun okula gidip gitmeme olasılığını büyük ölçüde hane halkının ekonomik düzeyi belirlemektedir. En düşük gelir gurubunda okula gitmeyen kız çocuk oranı % 23,8 iken, bu oran en yüksek gelir gurubunda % 7,4'e düşmektedir Aynı oranlar erkek çocukları için sırayla % 14,8 ve % 3.8'dir.
- * 1985 yılında imzalanmış olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve diğer Uluslararası Anlaşmalara karşın, hala okul kitapları cinsiyete dayalı işbölümünü vurgulayan çok sayıda resim ve okuma parçalarıyla doludur.

Ülkemizde Kadının İşgücüne Katılımını değerlendirecek olursak;

- * Türkiye'de 12 + yaş gurubunda bulunan 24.3 milyon kadının ancak % 27.9'u işgücüne katılmaktadır (Kentlerde % 16 -Kırsal yörelerde % 37).
- * Eğitim düzeyi kadının işgücüne katılımını belirleyen en önemli etkidir. Kentte kadının eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılım oranı yükselmekte, Fakülte ve yüksek okul mezunu kadınlarda İşgücüne katılım oranı % 72'ye kadar çıkmaktadır. Bu oran ilkökul mezunu kadınlar için % 31'dir.
- * Kadının düşük işgücüne katılım oranıyla Türkiye, OECD ülkeleri sıralamasında en alt sırada yer almaktadır.
- * İşgücüne katılan kadınların % 72.3'ü tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi konumunda uğraş vermektedirler. Bu sektörde ücretli kadın işgücü oranı % 025'dir.
- * Tarım sektöründe yer alan bu kadınlar her türlü sosyal güvenceden yoksundurlar.
- * Tarım dışı sektörlerde çalışan kadın oranı % 27. 7'dir. Bunların % 18.8'i hizmetler sektöründedir.
- * Sanayi sektörünün imalat sanayi alt dallarında çalışan kadın oranı % 8 .9'dur Tekstil, konfeksiyon, gıda, tütün gibi emek yoğun bazı dallar için kadın emeği ucuz emek olduğu için tercih edilmektedir.
- * Kentlerde kadın işsizlik oranları kırsal kesime göre çok yüksek olup % 15 dolaylarındadır. Kentli kadın işsizliğinden genç kadın nüfus daha çok etkilenmektedir.
- * Ücretli ve maaşlı çalışan kadınların ancak % 20'si sigortalıdır.
- *Çalışma yaşamında yer alan kadın, erkekle "Eşit Değerde işe Eşit Ücret" {D.İ.E- 1990, ücret farklılığı % 33.2'dir.) alamamakta, işe alınmada ve işten çıkarılmada eşitlik ilkesi erkek lehine bozulmaktadır. Ayrıca, işyerinde statü belirlemede en önemli etkenlerden biri olan işte yükselme (terfi) de genellikle erkek önceliği söz konusudur.

* Doğum izinleri yeterli olmayıp, ücretli ve maaşlı çalışanlar arasında farklılık söz konusudur.

*Küçük çocukların bakımı için açılmış olan kreş sayıları son derece yetersizdir.

* Kadın işçiler arasında sendikalaşma oranı % 12 dolayındadır.

* Çalışan kadının ev sorumluluklarını ve çocuk bakımı yükünü paylaşacak bir eşden söz edebilmek genelde söz konusu değildir.

* Göçten önce üretici konumda olan kadın, çarpık kentleşme sonucu istihdam dışında kalarak ev kadını konumuna geçmektedir. Bugün Türkiye'de 12.7 milyon ev kadını vardır. Bunların 8.5 milyonu kentlerde yaşamaktadır.

*Potansiyel kadın işgücü olarak da adlandırılabilen ev kadınlarını çalışma yaşamına katılmaya özendirici özgün eğitim ve istihdam politikaları yok denecek kadar azdır.

* Kadın girişimciliğine yeterince destek verilmemektedir.

*Evlerine parça başı iş olarak çalışan kadınların tamamına yakın bir bölümü sosyal güvenlikten yoksundur.Dünya Bankası'nın 1993 yılı Raporuna göre yaklaşık 500 bin -1 milyon kadının, enformal sektör adı verilen bu sistem içinde yer aldıkları tahmin edilmektedir.

Kısacası kadın, işgücüne katılmayarak ya da katılmayarak belli bir gelir sağlayamamakta ve böylelikle de yaşam kalitesi üzerinde büyük ölçüde etkili olan ekonomik bağımsızlığını elde edememektedir.

Toprak İşveren: Kadının çalışma yaşamındaki sorunları nelerdir? Ne gibi sorunlarla karşı karşıya kalıyorlar?

Prof.Dr. Necla PUR: Günümüzde kadın çalışma yaşamına girmekle, bir yandan gelir elde ederek kendisinin ve ailesinin yaşam düzeyinin yükselmesine neden olacak öte yandan, en önemlisi genelde eşine veya babasına olan ekonomik bağımlılığın kurtularak ekonomik bağımsızlığını elde edecektir. Ayrıca çok daha önemlisi, bu oluştan ülke ekonomisi, büyük yararlar sağlayacaktır. Her geçen gün artan sayıda aile, ikinci bir gelir kaynağı olmaksızın artık geçinemez konuma gelmektedir. Hatta Türkiye'deki ailelerin büyük bir çoğunluğunda çocukların da çalışarak aile bütçesine katkıda buldukları gerçeği göz önüne alındığında, kadının özellikle gelir sağlama amacıyla çalışma yaşamına girme zorunluluğu açıkça ortada bulunmaktadır.

İşgücü olarak emeğini arz eden kadın, çalışma yaşamından ve ailesinden kaynaklanan başlıca iki etmenden olumsuz yönde etkilenmektedir.

Çalışma yaşamında kadın olmasından kaynaklanan "Eşit Değerde İşe Eşit Ücret İlkesi" ve "İşe alınmada ve İşten Çıkarılmada Eşitlik İlkesi"nin kadın lehine pek az işlediği günümüz toplumunda kadın işgücü, ekonomik açıdan, erkek işgücüne göre büyük bir ekonomik kayıpla karşı karşıyadır. Her ne kadar Yasalarda ve Uluslararası Sözleşmelerde bu tür ayrımcılığa set çeken hükümler bulunmaktaysa da uygulamadaki olumsuzluk geçerliliğini henüz sürdürmektedir. Yetersiz doğum izinleri, iş yerlerinde bir türlü açılmayan kreşler ve yüksek kreş ücretleri çalışan kadının en önemli sorunları arasında

bulunmaktadır. Ayrıca gerek eğitim düzeyinin yetersizliği gerek belli bir eğitim düzeyinde olsa bile, "Kadın" olması nedeniyle işinde yükselme şansı genelde kendisine tanınmamaktadır .

Çalışan kadını olumsuz yönde etkileyen aileden kaynaklanan etmenlerin başında ise çocuk bakımı ve sonra da ev işleri gelmektedir. Ev işleri ve çocuk bakımının "Tanrı Buyruğu"muşcasına tamamiyle kadının üzerine yüklendiği Türk aile yapısı içinde erkeğin, kadının üzerindeki yükü değil paylaşmak, hafifletmeye bile. yanaşmaması çalışan kadının fiziksel yönden büyük ölçüde yıpranmasına neden olmaktadır.

Böylelikle çalışan kadın, bir kefesinde çalışma yaşamının sorumlulukları öteki kefesinde aile yaşamının getirdiği sorumluluklar olan bir büyük teraziyi dengeleme çabası içersine girerek adeta büyük bir savaşım vermektedir. Aile yaşamı kefesi lehine denge bozulduğunda, çalışma yaşamında ikinci sınıf çalışan olma konumunda kalırken, çalışma yaşamı kefesine ağırlık verdiğinde ise kendisinin de benimsediği geleneksel kutsal görevi olan "iyi Anne", "İyi Eş" olmaktan ödün vermekte, bu ise onu ruhsal çöküntüye itmektir.

Çalışan kadın için genelde olmazsa olmaz olan bu yaşam biçimi içerisinde, teraziyi dengede tutabilenler genellikle çocuğunun bakımı sorununu büyük ölçüde çözümlenmiş ve ev işlerini ise çeşitli biçimlerde yoluna koyabilmiş, belki de bir anlamda mutlu azınlık diye adlandırabilecek kadınlardır. Ayrıca çocuğu belli bir yaşa gelip anneye olan fiziksel gereksiniminin olabildiğince aza indiği kadınların da bu dengeyi bir ölçüde de olsa sağlayabildikleri söylenebilir.

Anayasada ve çalışma yaşamını düzenleyen ilgili yasa ve yasal mevzuatta kadın- erkek eşitliği garanti altına alınmaya çalışılmış ve kadınlar lehine koruyucu hükümler getirilmiştir. Çok önemli bir bölümü kadınların istihdamıyla ilgili ILO sözleşmeleri imzalanmış, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı onaylanmıştır. Ayrıca 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünde kadının, genel olarak statüsünü yükseltmeyi amaçlayan çalışmalar yapılmakta, Üniversitelerin Kadın Araştırmaları Merkezleri bilimsel araştırmalar yürütmektedirler.

Bütün bu olumlu gelişmelere karşın, tarım dışı sektörlerde çalışmakta olan yaklaşık 2 milyon tarım sektöründe ücretsiz aile yardımcısı konumunda her türlü sosyal güvenceden yoksun olarak uğraş veren 5 milyon dolayındaki kadının gerek çalışma gerek aile yaşamına ilişkin sorunları ne yazık ki bir türlü çözümlenebilmiş değildir.

Toprak İşveren: Çalışan kadınların sorunlarının giderilebilmesi için ne gibi çözümler getirilebilir?

Prof.Dr.Necla PUR: Kadın işgücüne ilişkin sorunların, çok sayıda kadının işgücüne katıldığı gelişmiş ülkelerde de kesin anlamda çözümlenebildiği söylenemez Ancak bu ülkelerde kadın istihdamını iyileştirici politikalar sürekli gelişmeye konu olmakta ve ülke gündeminde kalmayı sürdürmektedirler

Sözü edilen bu toplumlarda özellikle ailede cinsiyete dayalı işbölümünün egemenliğini ortadan kaldıran ve kadının işgücüne katılım oranlarını yükselten "Paylaşımçı Aile" modelini topluma benimsetici etkin eğitim politikaları ve sosyal politikalar uygulamaya konulmakta ve oluşturulan kamuoyunun konuyla ilgisi genelde medya desteği ile canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Böylelikle yasalarda sağlanan eşitliğin, yaşamdaki eşitlik düşüncesiyle örtüştürülmesi gerçeğine ulaşma çabaları ara verilmeksizin sürdürülmekte ve buna ülke bütününde büyük özen gösterilmektedir.

Toprak İşveren: Sayın PUR, sizinde kadınlara yönelik bir çok çalışmalarınız, projeleriniz bulunmakta. Bunlar hakkında bilgi verir misiniz?

Prof.Dr.Necla PUR: Evet, kadınlara yönelik bir çok çalışmalarımız oldu. En son çalışmamız da, Kadınlara Yönelik Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri konusunda Bilinçlendirme Eğitimi Programı'dır.

Ülkemizde kadınların toplumsal yaşamda daha etkin rol oynayabilmeleri kuşkusuz onların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi ile çok yakından ilişkilidir. Bu nedenle de örgün eğitimin yanısıra, yaygın eğitim kanallarının da devreye girmesi Türkiye koşulları açısından ayrı bir öneme sahiptir. Üniversitelerin, üniversite gençliğine yaptıkları katkının yanısıra, halk eğitimine de katkıda bulunmak amacıyla eğitim programları düzenlemeleri, toplumun her kesiminden kadınlarımızı, erkeklerimizi ,gençlerimizi 'e çocuklarımızı ülke sorunlarına duyarlı kılmaya yönelik bilinçlendirme çalışmalarında bulunmaları görevlerini de gözardı etmemek gerekir.

Bu bağlamda Marmara _Üniversitesi. Avrupa Topluluğu Enstitüsü ve Kadın İşgücü istihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi öncelikle kadınlarımıza yönelik bir pilot eğitim projesi başlatmayı kararlaştırmıştır. Kadınlarımıza tanınan bu öncelik, onlardan gelen toplu istekten kaynaklanmıştır. Sözü edilen pilot uygulamanın başarısı test edildikten sonra, gelecek talep doğrultusunda, adı geçen kurumlar ortak çalışmayla bu program sürekli bir biçimde tüm halkımıza yönelik olarak uygulamaya geçirmeyi düşünmektedirler .

Eğitim Programının Amacı; Katılımcılara, konuların ana çizgileri ile ve anlaşılabilir, yalın bir dille anlatılması ve eğitim sürecinin bitiminde programı tamamlayanların, Avrupa Birliği'nin ne olduğu ve Türkiye'nin Birliğe katıldığı takdirde kazanımların ve kayıplarının neler olacağı konusunda açık, net ve doğru biçimde bilgilendirilmiş ve bilinçlendirilmiş olmaları hedefine yöneliktir.

- Programın hedef kitesi; toplumun her kesiminden, 18 yaş üzerindeki konuya ilgi duyan kadınlardır.
- Programın hafta sonları uygulanması, çalışan kadınların da katılımını sağlamak amacıyla yöneliktir.
- Programın sonunda sertifika verileceğinden derslere devam zorunluluğu vardır.
- Program üniversitemizin kampüsünde uygulanacağından katılımcılar Üniversite'nin kıyafet yönetmeliğine uymak zorunluluğundadırlar.

Bu projenin dışında uygulamaya geçmiş diğer eğitim projelerimiz ise şunlardır; "Ev Kadınlarını Okuma-Yazma Kurs Öğretmeni Yetiştirme Projesi" (1992), "Kadını Politik Özendirme ve Hazırlama Projesi" (1993-1994-1995), "Kadını Örgütlü Yaşama Hazırlama Projesi" (1994), "Türkiye'de Paylaşım Aile Modelini Yaygınlaştırma Projesi" (1994-2001), "Aile Danışma Merkezleri Projesi" (1994-2001), "Kadının Politik Sürece Etkin Katılım Projesi" (1996), "Çalışan Anneye Destek-Çocuk Bakıcılığı Projesi" (1996-2001), "Varoşlarda Yaşayan Kadınları Atatürk İlke ve Devrimleri Konusunda Bilinçlendirme Eğitimi Projesi" (1996-1997-1998-1999-2000-2001), İçerenköy-Dumlupınar-Kayıdağ-Yenisahra Mahallelerinde Yaşayan Kadınlara Yönelik, Temel Yurttaşlık- Seçme ve Seçilme Eğitimi Projesi" (1997-1998-1999-2000-2001), "Anadoluhisarı-Güzelcehisar İmece Yaz Okulu Projesi" (1997-1998), "İstanbul Varoşlarında Yaşayan Kadınların Kente Uyumu Projesi (1998-2001), "İstanbul Varoşlarında Yaşayan Yetişkin Erkeklerle Yönelik, Çağdaş Baba Eğitimi Projesi" (1998), "70.Yılında Harf Devrimi ve Millet Mektepleri-Kadıköy'ün 28 mahallesinde 28 Millet Mektebi Projesi" (1999), "Fatih-Fındıkzade-Çarşamba Semtlerinde Yaşayan Ailelere Yönelik Anne-Baba Projesi" (1999), "Deprem Bölgesinde Kadın Yaşamına Destek Projesi" (1999-2001).

Toprak İşveren: İleriye dönük ne gibi çalışmalar yapmayı düşünüyorsunuz?

Prof.Dr.Necla PUR: İleriye dönük şu anki durumda yine kadınların karar mekanizmalarında ve siyasi platformda yer almaları için özendirme ve hazırlama bağlamında bir eğitim programı düşünüyoruz. Bu konuda yönetim kurulundaki arkadaşlarımdan da çok büyük destek aldım.

Zannediyorum ki, bunun destekleyicisi yine sivil toplum kuruluşları olacaktır. Yine bunlardan, bize destek veren sendikalar olacaktır. O bakımdan kadınları yerel yönetime, karar mekanizmalarına hazırlamak üzere yaklaşık üç aylık, 100 eğitim saati civarında bir eğitim programı düşünüyoruz. Muhtarlıktan başlamak üzere, belediye meclisi üyeliği ve il meclislerine ve de tabii ki belediye başkanlığına kadınları hazırlamak istiyoruz. Bu konuda kadınlardan da yoğun talep alıyoruz.